

Talouspolitiikka ja yrittäjyys*

IIRO VIINANEN

1. Johdanto

Eduskunnalle jätetty budjettiesitys oli monessa mielessä ainutlaatuinen. Se valmistui ennätysajassa ja sen keskeinen sisältö ja loppusumma lyötiin lukkoon jo huhtikuussa. Budjetin laadinnan yhteydessä hallitus päätti budjettiriihesä hallituskauden loppuistakin menoleikkauksista.

Samalla päätettiin myös EU:lle annettavasta lähentymisohjelmasta, joka paaluttaa hallituksen talouspolitiikan linjan. Finanssipolitiikan osalta talouspolitiikan linja onkin nyt varsin selkeä. Kysymys ei ole siitä, mitä pitäisi tehdä, vaan nyt pitää vain toteuttaa se, mitä on päätetty.

2. Kolme urakkaa

Hallitusohjelma antoi talouspolitiikan tehtäväksi kolme kovaa urakkaa: Valtion velkaantumisen taittamisen, inflaation kurissa pitämisen ja työttömyyden puolittamisen.

Nämä kolme tavoitetta eivät ole millään tavoin ristiriitaisia, vaan päinvastoin toisiaan tukevia. Matala työttömyys on tietysti lopullinen tavoite, mutta sitä ei kuitenkaan saavuteta ilman, että valtion velkaantuminen ja inflaatio pidetään kurissa. Hyvään työllisyyteen ei ole oikotietä, eikä vippaskonsteilla saavuteta mitään pysyvää.

Miten hallitus sitten aikoo viedä nämä kolme urakkaansa läpi?

Hallitusohjelma antaa pitkälle menevät eväät varsinkin valtion velkaantumisen taittamista koskevassa urakassa. Se, miten valtion menot jatkossa kehittyvät on siis pitkälti jo päätetty. Käytännössä tietysti monet yksityiskohdat ovat vielä auki, mutta kokonaislinja on kaikenkaikkiaan selvä.

Toisaalta menoleikkaukset eivät yksistään riitä, vaan tarvitaan muutakin. Jos työttömyys juuttuu nykytasolleen, eivät hallituksen sopimat menoleikkaukset vielä taita valtion velkaantumista vaalikauden aikana.

Työttömyyden aiheuttamat valtion menot on saatava lähivuosina selvään laskuun ja verotulot nousuun. Ja se taas vaatii ehdottomasti työttömyyden supistumista ja sen suhteen määrää-

* Esitelmä Kansantaloudellisessa yhdistyksessä 26.9.1995

tietoisia toimia.

3. Hillitty inflaatio turvaa varmimmin matalan korkotason

Työttömyyden laskun ylivoimaisesti tärkein ehto on riittävän vahva talouskasvu. Kestävän kasvun kannalta kotimainen korkotaso on keskeinen. Matalan korkotason pahin uhka olisi puolestaan inflaation kiihtyminen ja se, että inflaatio-odotukset nostaisivat uudelleen päätään.

Inflaatiosta haluaisin tuoda esiin pari asiaa, joita edes kaikki ekonomistit eivät näytä riittävästi tiedostavan. Jotkut ekonomistit ovat nimittäin päivitelleen inflaation mataluutta ja tällä perusteella patistelleet Suomen Pankkia korkojen laskuun.

Meillä on kesän aikana ollut Euroopan matalin inflaatio kuten on moneen otteeseen todettu. Ikävä tosiasia kuitenkin on, että tämä ei ole maltillisen kustannuskehityksen, vaan suurelta osin EU-jäsenyyden ja markan vahvistumisen ansiota.

Ilman näitä kahta tekijää esim. elokuun inflaatio olisi ollut selvästi tilastojen kertoman 0,5 prosentin yläpuolella, ja hintakehitys olennaisesti toisen näköinen. Aputekijät ovat auttaaneet meitä nyt, mutta tokkopa niitä on iäti käytössä.

On muistettava, että jos hintapaineet lisääntyvät, ne kasvattavat helposti yritysten rationalisointi-investointeja ja heikentävät siten työllisyyden kehitystä. Tässä mielessä huoli inflaation kehityksestä ei ole katteetonta.

Myös Suomen EMU-tavoitteet ja inflaatio-odotukset liittyvät monin osin yhteen. Ilmaisemamme pyrkimys EU:n talous- ja rahaliiton lähentymisehtojen täyttämiseen on omiaan lisäämään luottamusta hillittyyn inflaatiokehitykseen ja sitä myöten hallittuun talouskasvuun. Se lisää matalan inflaation uskottavuutta riip-

pumatta siitä, toteutuuko rahaliitto lopulta vai ei.

Markkinat tulkitsevat helposti, että kyllä EMU:lle merkitsee kyllä matalalle inflaatiolle - ja päinvastoin. Ei EMU:lle tarkoittaa käytännössä, että halutaan jättää takaportti EU:n ydinmaita nopeammalle inflaatiolle ja valuuttakurs- sin heikkenemiselle.

Jos palkkamalti ei säilyisi, on varmaa, että eri tahot tekisivät siitä hyvinkin nopeasti omat johtopäätöksensä. Markkinareaktioiden johdattelemana Suomen Pankin ilmeinen johtopäätös olisi korkojen nosto ja sitä kautta talouden ja inflaation jähdyttäminen. Myös budjettinäky- mät muuttuisivat ja mm. veronkevennysten muoto ja mitoitus jouduttaisiin harkitsemaan uudelleen.

Huomattakoon, että korkojen nousu rankaisi eniten sitä kotimaan sektoria, jonka merkitys on työllistämismielessä nyt erityisen keskeinen. Vaikka kotimaan sektorin kasvu on asiallisesti jo käynnistynyt, siihen liittyvät riskit ovat edelleen suuria.

Kotimaan sektorin nousun pysähtyminen olisi suurtyöttömyydestä irtautumisen kannalta tuhoisaa ja tämän vaihtoehdon eliminoimiseksi tulee nyt tehdä kaikki mahdollinen.

On vaikea yliarvioida palkkamal- tin merkitystä sekä työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen vastuun suuruutta tässä suhteessa. Onneksi kaikki merkit viittaavat siihen, että vastuuta näytetään kannettavan. Sanonpa vain, että jo on aikakin.

4. Työttömyys puolittuu vain oikeilla ratkaisuilla

Talouspolitiikan kolmas - ja samalla ehdotta- masti vaativin - urakka on kuitenkin työttö- myyden puolittäminen. En pidä tavoitetta epä- realistisena, mutta on täysin selvää, että väärän

tyyppisillä talouspolitiikan valinnoilla se jää meiltä kyllä saavuttamatta. Tässä mielessä tavoite on vaativa ja pakottaa meidät pitämään talouden kylmät lainalaisuudet alati mielessä.

Peruslähdekohta tietenkin on, että valtion rahoittamalla toimenpiteillä työttömyyden puolittamiseen ei ole edellytyksiä. Tarvitaan vahvaa, pitkäaikaista talouskasvua, mutta tarvitaan myös kokonaan uusia avauksia työmarkkinakentässä ja talouselämässä yleensä.

Yhtä selvää on, että ilman uusia ja konkreettisia toimenpiteitä työttömyys jää aivan liian korkealle tasolle. Budjettiriihen yhteydessä hallitus asetti työryhmän laatimaan ohjelman niistä toimenpiteistä, joilla saavutetaan hallitusohjelman mukainen tavoite työttömyyden puolittamisesta vaalikauden aikana.

Budjetin perustasapainoa työllistämistoimet eivät saa tietenkään horjuttaa ja eipähän valtion rahoitukseen perustuvilla toimilla varsinaista pysyvää työttömyyden supistumista syntyisikään; enintään hetken helpotusta. Työpaikkoja pitää syntyä yrityksissä ja niitä pitää syntyä ilman julkista tukea.

5. Suomi tarvitsee uutta yrittäjyyttä

Kaikkiaan Suomi tarvitsee nyt kipeästi uutta yrittäjyyttä ja niitä uusia tuotannollisia investointeja, joilla toteutamme vahvan, pitkäaikaisen kasvun tavoitteen. Uusi yrittäjyys on ainoa keino pudottaa terveellä tavalla työttömyyslukuja ja sen vuoksi meidän tulee luoda yrittäjyydelle nyt mahdollisimmat vapaat, selkeät ja kestävä väylät.

Tärkeä vaatimus on tietenkin yritystoiminnan kannattavuus ja elinkelpoisuus. Tässä mielessä en olisi suinkaan vannomassa yksistään PK-sektorin tai yksistään suurteollisuuden nimiin, vaan yleensä kannattavien hankkeiden nimiin kaiken tyyppisissä ja kaiken kokoisissa

yrityksissä.

Samoin ei ole syytä perustaa väkisin uusia yrityksiä, vaan uutta tervettä yrittäjyyttä voi syntyä myös olemassaoleviin yrityksiin ja konserneihin. Yleensäkin rakennekysymyksiin on syytä suhtautua pragmaattisesti ja yrityssektorin omaan arviointikykyyn luottaen.

Mutta kuinka sitten saisimme aikaan kaivatua uutta yrittäjyyttä ?

Ainakaan yritystukiin emme tässä yhteydessä ehdottomasti voi turvautua. Valtiolla ei ole yritystukiin yksinkertaisesti varaa ja kansainväliset kilpailusäännöt kieltävät yksiselitteisesti niiden mittavan käytön. Kun Suomi on nyt selvästi lähtenyt yritystukien riisumisen ja vähentämisen tielle, tältä tieltä ei ole enää paluuta.

Sen sijaan katseet kohdistuvat toiseen investointien kasvun taustatekijään : yritysten toimintapuitteisiin ja niiden laadukkuuteen. Tämä on se pohja, johon investointeja harkitsevat yritykset kiinnittävät nykyisin keskeisen huomion ja minusta tämä on sinänsä reilua menettelyä.

Jos emme pysty takaamaan yrityksille kunnon toimintapuitteita, silloin meidän on turha haaveilla paitsi ulkomaisista investoinneista, myös siitä että suomalaiset yritykset ovat jatkossakin kiinnostuneita investoimaan tänne.

6. Onko toimintaympäristömme yrityksiä kiinnostava ?

Silloin tällöin on hyvä miettiä, miten Suomi tässä suhteessa oikein makaa. Mitä käsite toimintapuitteet pitää sisällään ja mitä vahvuuksia ja heikkouksia omiin toimintapuitteisiimme nykyisin mahdollisesti liittyy ?

Suhteellisen osuvaa informaatiota on saatavissa mm. niistä ulkomaisille yritysjohtajille osoitetuista kyselyistä, joissa on pyydetty arviota Suomen ominaispiirteistä potentiaalisena investointikohteena.

Meillehän perustettiin pari vuotta sitten Invest in Finland -niminen KTM:n alainen yksikkö, joka on muun ohella kerännyt systemaattista tietoa tältä alueelta. Aineisto on ollut hyödyllistä ja sen täydentämistä tulisi lähiaikana edelleen jatkaa.

Mitä selvitykset sitten osoittavat? Ensinnäkin niistä käy ilmi, että yritysjohto kiinnittää sijaintimaiden talouspolitiikan vakauteen ja ennustettavuuteen arvioinneissaan hyvinkin runsaasti huomiota.

Talouspolitiikan regiimin jyrkkiin, äkillisiin muutoksiin nähdään liittyvän helposti riskejä ja johdonmukaista tasapainottavaa talouspolitiikkaa pidetään tuotto-odotusten kannalta etuna. Koron liikkeisiin kiinnitetään mm. tästä syystä laajaa huomiota.

Tiedot ovat Suomen kannalta monessa suhteessa lohdullisia. Meillä, jos missä, on pyritty 1990-luvulla vaikeissa olosuhteissa johdonmukaiseen, ennustettavissa olevaan talouspolitiikkaan ja uskoisin sekä ulkomaisten että kotimaisten yritysten myös tiedostaneen tämän piirteen.

Arvokas elementti tässä suhteessa on varsinkin hallituksen nyt lukkoon lyömä säästöpaketti, joka linjaa ja paaluttaa valtion menot vuosiksi eteenpäin. Vastaavia talouspoliittisia ratkaisuja ei muista OECD-maista hevillä löydy.

Kaikenkaikkiaan Suomea ei voi pitää talouspoliittisessa mielessä arvaamattomana tai pimeänä korttina ja tämä asema meidän on syytä jatkossakin kynsin hampain säilyttää. EMU-jäsenyys vankistaisi luottamusta talouspolitiikkaamme luonnollisesti edelleen.

7. Ongelmallinen verokiila

Yritysten toinen huomion kohde näyttää olevan verotus. Suomihan oli aiemmalla 25 %:n yritysverokannalla hyvin edullisessa verotukselli-

sessä asemassa eikä asetelma ole yhtiöverokannan kolmen prosenttiyksikön korotuksen jälkeenkään vielä merkittävästi huonontunut.

Tärkeintä on, että Suomen 28 %:n verokannan pysyvyyteen nyt uskotaan ja ainakin itse olen tässä suhteessa varsin luottavainen.

Yrittämisen ja työllistämisen edellytyksiin liittyy vahvasti myös kysymys Suomen ns. verokiilan korkeudesta. Verokiila muodostuu työnantajan työvoimakustannusten ja työntekijän käteen saaman palkan välille ja se oli esimerkiksi vuonna 1994 noin 72 %. Viimeisten 10 vuoden aikana verokiila on kasvanut likimain kolmanneksella.

Muutos on merkittävä, kun otetaan huomioon mm. se, että yritystoiminnan vastuu väestön työllistamisestä on kokonaisuutena lisääntynyt.

Sanomattakin on selvää, että verokiila on nykyisellään aivan liian korkea. Se nostaa yritysten työhönottokynnystä ja madaltaa toisaalta työttömien motivaatiota hakeutua työhön.

Keskeinen ongelma on myös harmaan talouden nopea lisääntyminen, joka näyttää olevan paljolti juuri korkean verokiilan syytä. Mittava harmaa talous aiheuttaa velvoitteistaan huolehtivien yritysten piirissä katkeruutta, enkä lainkaan ihmettele näiden tunteiden lisääntymistä.

Kaikki nämä verokiilan vaikutukset tiedetään ja tunnustetaan; kysymys on vain siitä, milloin meillä on riittävästi liikkumavaraa puuttua todenteolla asiaan.

Hallitus teki jo vuoden 1996 budjetissa verokiilan kaventamista koskevia ratkaisuja ja äsken aikaansaatu tulopoliittista sopimusta koskeva neuvottelutulos sisälsi merkittäviä saman suuntaisia toimia vuoden 1997 osalta. Verokevennykset toteutuvat luonnollisesti vain ehdolla, että kaikki osapuolet hyväksyvät neuvottelutuloksen.

On syytä korostaa, että verokevennykset on

mitoitettu valtiontalouden vähäisen liikkumavarauksen huomioonottaen nyt selvästi maksimitasolle. Ratkaisuun liittyy valtiontalouden kannalta riskejä, mutta riskit on verokiilaan liittyvien ongelmien vuoksi kuitenkin välttämätöntä nyt ottaa.

On pakko murtaa vähitellen se noidankehä, jossa korkeat työttömyysmenot pitävät verokiilan korkeana ja korkea verokiila pitää puolestaan työttömyyden suurena. Kehän murtamiseen tarvitaan ennakkoluulottomuutta ja sitä hallitus on mielestäni nyt osoittamassa. Valtiontalouden liikkumavarasta jatkossa riippuu, onko verokiilaa supistaviin toimenpiteisiin myös vuoden 1997 jälkeen edellytyksiä.

8. Työmarkkinoiden toimivuutta varaa parantaa

Kysymys verokiilan kaventamisesta on siis tärkeä, mutta myös Suomen työmarkkinoiden toimivuuteen suomalaiset ja ulkomaiset yritykset kiinnittävät runsaasti huomiota. Työmarkkinaympäristöön katsotaan liittyvän puutteita ja jäykkyysien poistumista pidetään monessa mielessä tärkeänä.

Tässä suhteessa Suomella on varmasti parantamisen varaa. Työelämän erilaiset pelisäännöt ovat säilyneet suureksi osaksi muuttumattomina, vaikka olemme nyt historiallisesti täysin uudessa ja poikkeuksellisessa työllisyys-tilanteessa.

En väitä, että jäykkyksiä ei olisi pyritty lainkaan vähentämään, mutta väitän, että suhteessa mittavaan työttömyysongelmaan eteneminen on ollut liian hidasta.

Kysymys on useanlaisista asioista, kuten mm. rekrytointikynnyksen alentamisesta, vaihtelevista työaikatarkoituksista, irtisanomis- ja neuvotteluajoista, työn erilaisista vuorotteluratkaisuista, työehtosopimusten luonteesta jne.

Luettelo ei ole varmaankaan täydellinen, mutta tärkeämpää onkin, että työmarkkinaosa- puolten yleisäsene muutoksiin on myönteinen. Näissä kysymyksissä ei saa jumittua paikalleen, eikä ratkaisuja ole lupa tehdä pelkästään työssä olevan väestön ehdoilla.

Jos viesti ei mene perille, pidän varmana, että pelkän nopeankaan talouskasvun varassa me emme pysty toteuttamaan työttömyyden puolittamisen tavoitetta tämän vuosikymmenen aikana.

9. Toimintapuitteiden muita osatekijöitä

Yritysten toimintapuitteisiin liittyy tietysti muitakin sellaisia isoja kysymyksiä, joissa kasvun esteiden raivaaminen on tärkeää.

Energiavaltaisia yrityksiä kiinnostaa aivan ilmeisesti kysymys perusenergian tarjonnan riittävydestä, josta ilmassa on nyt monenlaista epävarmuutta. KTM on esittänyt asiasta oman huolestuneen näkemyksensä ja minusta KTM:n viesti on syytä ottaa tosissaan.

Suurtyöttömyydestä irtautuminen edellyttää nopeata, pitkäaikaista talouskasvua ja olisi onnetonta, jos sähkön tuotantokapasiteetin riittä-mättömyys muodostuisi tällaisen kasvun esteeksi tai jarruksi. Tällaista tilannetta ei saa päästä syntymään ja energiahuollon riskit tulee tiedostaa yksiselitteisesti myös eduskunnassa.

On muistettava, että energiainvestoinnit ovat pitkäjänteisiä hankkeita ja että ratkaisuilla alkaa olla monessa mielessä jo kiire.

Epäilemättä hyvin merkittävä kysymys yrityssektorin kannalta on myös investointien rahoitus ja pankkisektorin käyttäytyminen. Se on merkittävä kysymys ennen kaikkea kotimarkkinoille suuntautuneille pienille ja keskisuurille yrityksille, jotka ovat työllistämismielessä juuri nyt keskeisessä asemassa. Suuret teollisuusyri-

tykset hakevat rahoituksensa paljolti ulkomailta ja niiden riippuvuus kotimaisista rahamarkkinoista on vähäisempi.

Se, mitä investointeja käynnistävät yritykset saamiensa viestien mukaan nyt ihmettelevät, on pankkien varovainen asenne kotimarkkinasektorin rahoittamista kohtaan. Se ilmenee mm. suhteellisen kireinä vakuusvaatimuksina ja varovaisena asenteena vakuusomaisuuden hinnoittelussa. Pankkien luotonanto onkin kehittynyt niiden ottolainaukseen verrattuna erittäin vaisusti.

Vaikka ymmärrän jossain määrin myös pankkien reaktioita niiden nykyisessä kannattavuutilanteessa, jää kysymään, onko pankkien varovainen asenne omalta osaltaan heikentämässä kotimaan sektorin elpymistä. Uskoakseni näiden yritysten elpyminen on rahalaitostenkin kannalta avainasemassa ja voi olla, että nykyisellä hyvin varovaisella asenteella elpyminen tapahtuu toivottua hitaammin.

Pankit tarvitsevat toipumiseen ripeätä talouskasvua, mutta pankkisektori myös vaikuttaa osaltaan kasvun nopeuteen. Vuorovaikutusta ei ole syytä unohtaa.

Myöskään emme saa unohtaa rahoitusmarkkinoiden rakenteellista kehittämistarvetta ja mm. sitä, että rahoitusmarkkinoidemme pohjaa on pidetty yleisesti liian kapeana. Menevättä sen pitemmälle tässä teemassa, katson,

että eläkeyhtiöiden varojen aktiivinen suuntaaminen pörssiosakkeisiin voisi olla eräs kannattava tapa vähentää rakenneongelmia. Näin vankistettaisiin pörssin ja rahoitusmarkkinoiden pohjaa ja virtaviivaistettaisiin rahoitusmarkkinoita suhteessa muuhun Eurooppaan.

10. Lopuksi

Tärkeimmät lähiajan haasteemme ovat valtion velkaantumisen taittaminen ja inflaation kurissa pitäminen. Hallitus vie läpi sovitut menoleikkaukset ja inflaatiotavoite on keskeisesti työmarkkinajärjestöjen vastuulla.

Valtion velkaantumisen taittaminen ja matala inflaatio tekevät esityön kehitykselle, jossa korot ovat matalat, kilpailukyky hyvä, yrittäminen kannattaa ja talouskasvu on kestävä.

Velkakierteen katkaiseminen ja inflaation kurissa pitäminen ovat välttämätön - vaan ei riittävä ehto - kolmannessa ja vaikeimmassa urakassa onnistumiselle. Työttömyystavoitteen saavuttaminen vaatii uusia ja vaikeita päätöksiä aiemmin vaikeiksi koetuilla alueilla.

Se edellyttää meiltä ennakkoluulottomuutta, mutta ilman tätä ennakkoluulottomuutta työllisyystavoite ei kertakaikkiaan toteudu. Elämme suurtyöttömyydestä irtaamisen kannalta etsikkoaikaa, eikä tätä tilannetta saa ehdottomasti päästää enää käsistä.